

Katarina Sarić

FALOCENTRIZAM PROTIV ŽENSKOG PISMA

Sa zahtjevima koji se odnose naročito na napuštanje uskolingvističkog pristupa proučavanju jezika, tradicionalnog opisa rečenice van teksta i konteksta, rastakanju svemogućeg logosa kao glasa neprikosnovenog autoriteta... suočena je današnja lingvistička stvarnost, međutim, čini se da svijest o tome nije u dovoljnoj mjeri prisutna u našim akademskim zajednicama, kao ni u onima u okruženju. O jednom, ovako širokom pogledu na jezik, koji je, smatramo, neophodan savremenoj nauci o jeziku, govorili su naši ugledni lingvisti još u prošlom stoljeću (i među njima naročito R. Bugarski i S. Savić, čija ćemo mišljenja o ovim pitanjima iznijeti kasnije, na konkretizovanoj problematici). Ipak, čini se, bez većeg odjeka. Jer, kako bi se onda mogla objasniti činjenica da se i danas mogu čuti ne baš duhovite opaske na račun ovakvog savremenog pristupa jezičkim pitanjima među našim lingvistima koji diskurs analizu pejorativno proglašavaju „ženskom“ disciplinom. Autentičan doprinos koji ide u prilog ovoj našoj tvrdnji, dala je Slavica Perović, profesorka engleskog jezika i lingvistike na Institutu za strane jezike Univerziteta Crne Gore, koja u knjizi *Jezik u akciji*, kroz sopstveno iskustvo potvrđuje prethodno iskazanu našu tvrdnju:

Ne tako davno, u jednom srdačnom razgovoru sa kolegama iz struke u kojem se pričalo na temu raspodjele predmeta na fakultetu, jedan stariji, uvaženi kolega je, pri pomenu analize diskursa, rekao: „To je ženska disciplina”.¹

Iz svjedočanstva ove autorke nije teško zaključiti sa kakvim se uvriježenim, stereotipnim predstavama suočavaju žene u naučnim krugovima naše govorne zajednice. Skloni smo da smatramo kako izvor ovih stereotipa počiva u *falocentrizmu* kao tradicionalnom principu na kojem se baziraju gotovi svi tekstovi (kako pisane tako i usmene tradiranosti) našeg kulturnog podneblja. Ovi tekstovi (da dodamo, dominantnog muškog autoriteta) predstavljaju kanon preko kojeg se, u velikoj mjeri, nametnuo pomenuti stereotip i opozicija muško - žensko. Zanimljivo je da objašnjenje pomenutog termina (falocentrizam), gotovo i ne nailazimo u našim rječnicima (bilo da je riječ o lingvističkim rječnicima ili pak književnoteorijskim). Jedino Rečnik D. Živkovića nudi, mada pod drugačijim nazivom i u svega jednoj rečenici, u preposljednjem paragrafu objašnjenja pojma *diskurs* sljedeće objašnjenje: (...) *u novije vreme nastoji se utvrditi razlika u d. po muškom i ženskom rodu, bilo, npr. kao mačoističkom d., bilo kao ženskom d., koji bi morao biti u osnovi ženskog pisma (écriture feminine).*²

Kao što vidimo, o falocentrizmu nema ni pomena, tek se daju nagovještaji nečega za šta se prećutno podrazumijeva da je tek u pivoju, i to u interesantno konstruisanom pojmovnom paru: *mačoizam-žensko pismo*.

Jedan noviji rječnik (priređen ženskom rukom) daje sugestivno objašnjenje ovog termina:

Srodan pojam logocentrizmu jeste i falocentrizam, termin feminističke kritike koji Derida takođe koristi u svojoj kritici Lakana. Prema Deridi, Lakanovo insistiranje

---

¹ S. Perović, *Jezik u akciji*, CID, Podgorica, 2009. str. 216.

² D. Živković, *Rečnik književnih termina, drugo, dopunjeno izdanje*, Nolit, Beograd, 1992, str.141.

na privilegovanoj ulozi falusa u subjektivnom pristupu simboličkom samo je još jedan oblik l.³

Ovom se definicijom, falocentrizam dovodi u direktnu vezu sa *logocentrizmom*, pojmom koji je skovao Ž. Derida u svojoj kritici zapadneevropskog pisma sa ciljem razgradnje nekih nosećih pojmova koji su tradicionalno nametnuti kao vladajući, dominantni i istiniti; dočim se pojam logocentrizma vezuje direktno za pojam dekonstrukcije o kojoj je bilo već riječi u uvodu ovog rada. Na ovom ćemo mjestu ukazati na još neke vodeće principe na kojima se temelji ovaj pojam. Naime, dekonstrukcija je strategija raščlanjivanja očvrslih struktura koje formiraju elemente govora. Ona se kreće ka marginama gdje se tekst otvara „s one strane jezika“, gdje sve može biti viđeno kao tekst, konstrukt koji se može dekonstruisati u svojoj zatvorenosti i dovršenosti, ali ne i destruisati i rastočiti.

U članku koji nosi naziv *Jezik u nadolaženju*⁴, sam Derida o tome kaže sljedeće:

Oduvek sam bio protiv takvog tumačenja, ali je bilo potrebno jako često mu se vraćati da bismo podsetili, pre svega, da se koncept teksta, koncept napisanog, na koji se pozivam, da se on ne tiče samo onoga što je napisano u knjigama ili u bibliotekama, već da se radi o tome da je sve trag, da je sve zapisano i sledstveno tome - da predstavlja stvarnost (naročito sociopolitičku i institucionalnu stvarnost) i da je ta stvarnost instrument pisma i tragova; i da sa druge strane, od trenutka kada nismo u stanju da razdvojimo, kao što sam to pokušao da dokažem u konceptu traga, sadržano značenje i označitelj, da od tog trenutka dekonstruisati jedan koncept ne znači samo uhvatiti se u koštac sa jezikom koji utelovljuje taj koncept, već da je potrebno uhvatiti se u koštac sa celokupnim institucionalnim, sociopolitičkim sistemom, sa hijerarhijama i normama.

O ovom ključnom pojmu (logocentrizam) Deridine kritike biće više riječi kasnije, i to stoga što smatramo da analiza diskursa, primijenjena na tekstove (i pisane i usmene tradicije) nastale u našoj govornoj zajednici, može u Deridinoj

---

³ T. Popović, *Rečnik književnih termina*, Logos Art, Beograd, 2007, str. 408.

⁴ Objavljen povodom Deridinoj seminara održanog u Barseloni 2004. god. u knjizi : *Glas i pismo, Žak Derida u odjecima*, priredio P. Bojanić, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Beograd, 2005, str. 22.

pomenutoj kritici logocentrizma naći teorijski model kao moguće rješenje za postignuće tekstualnog i diskursnog konsenzusa u dijalogu sa glasom Drugog (ili, u našem slučaju, taj Drugi jeste konkretno ženski glas). U vezi sa pojmom logocentrizma, kao što na to ukazuje i T. Popović, stoji i falocentrizam. Analogno ovome, možemo se zapitati da li su *logos* i *falus*, u našoj tradiciji sinonimi?

I da li *logos* kao smisao pretpostavlja da isti diktira i propisuje *falus*?

NEKOPIRATI